Pajouhan Scientific Journal Volume 18, Issue 2, Winter 2020, Pages: 97-106

Original Article

doi: 10.52547/psj.18.2.97

# Investigate and Compare the Effect of In-person and Teacher-centered Education with Virtual Education in Learning the History of Islamic Culture and Civilization Course of Hamadan Medical Sciences Students

**Behrouz Shourcheh (MSc)[1,*], Mansoor Hydari (PhD)[2], Maryam Moosivand (MSc)[3], Saeed Bashirian (PhD)[4], Farhad Farahani (MD)[5], Mohammad Masoomi (PhD)[6], Majed Barati (PhD)[7], Zahra Ghaderi (BSc)[8]**

[1] *Member of Research council, Center for Development of Interdisiciplinary Researches of Islamic Education and Health Sciences, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran*
[2] *Member of Research council, Center for Development of Interdisiciplinary Researches of Islamic Education and Health Sciences, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran*
[3] *Ph.D candidate of Government Management, Facuity Member of Payam Noor University, Tehran, Iran*
[4] *Social Determinants of Health Research Center, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran*
[5] *Professor, Department of Ear, Nose and Throat (ENT), Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran*
[6] *Member of Research council, Center for Development of Interdisciplinary Researches of Islamic Education and Health Sciences, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran*
[7] *Social Determinants of Health Research Center, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran*
[8] *Student Research Committee, Iran University Of Medical Sciences, Tehran, Iran*

**** Corresponding Author:*** *Behrouz Shourcheh, Member of Research council, Center for Development of Interdisiciplinary Researches of Islamic Education and Health Sciences, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran. Email: shourcheh61@gmail.com*

**Received:** 07/01/2020
**Accepted:** 06/02/2020

**How to Cite this Article:**
Shourcheh B, Hydari M, Moosivand M, Bashirian S, Farahani F, Masoomi M, Barati M, Ghaderi Z. Investigate and Compare the Effect of In-person and Teacher-centered Education with virtual Education in Learning the History of Islamic Culture and Civilization Course of Hamadan Medical Sciences Students. *Pajouhan Scientific Journal*. 2020; 18(2): 97-106. DOI: 10.52547/psj.18.2.97

## Abstract

**Background and Objective:** Innovation, evaluating, and stabilizing the desirable educational practices are important tasks of the educational system. Accordingly, the purpose of this study is to investigate and compare the effect of in-person and teacher-centered education with virtual education in learning the history of Islamic culture and civilization course of Hamadan Medical Sciences students.

**Materials and Methods:** This is an applied study in terms of nature and purpose and a quasi-experimental study. The statistical population consisted of 30 female medical students of Medical Sciences University of Hamadan who chose the book of History of Islamic Culture and Civilization in 2018; they were divided into two groups of 15 to participate in the process of in-person and teacher-centered education, and virtual education for teaching and learning Chapter 10 (Introduction to the basics of Iranian traditional medicine) by simple random allocation method. The evaluation criterion in the learning dimension of the course was the score obtained in the test. The validity of the questionnaire of their attitude toward these two educational methods were evaluated by the professors and experts in this field, and its reliability was confirmed by conducting a guide study and calculating the Cronbach's alpha.

**Results:** The findings indicated that the students' academic test scores in this course, social cohesion and instructor had been in a better position in-person and teacher-centered teaching method. The mean of other elements such as success, negative affection, spontaneity in learning, opportunity and even overall satisfaction in the in-person method had been higher than the virtual teaching method. The findings show that in the virtual teaching method, the mean of social cohesion and students' satisfaction with the course instructor had been lower than the criterion mean.

**Conclusion:** From the students' point of view, the presence and interaction with the professor is an essential and important element in the teaching and teaching methods that this interaction will lead to the development of relationships and social cohesion between the students and professor. In addition, the high mean of the test scores in the in-person and teacher-centered methods compared to the virtual method can indicate the shared role of the professor and student in learning.

**Keywords:** In-person and Teacher-centered Teaching; Virtual Teaching; Learning; Students; History of Islamic Culture and Civilization Course

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

**Copyright** © 2020 Pajouhan Scientific Journal. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (*http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/*) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cite.

مقاله پژوهشی

doi: 10.52547/psj.18.2.97

# مقایسه تاثیر شیوه آموزش حضوری و استادمحور با آموزش مجازی در میزان یادگیری درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی دانشجویان

بهروز شورچه[۱،*]، منصور حیدری[۲]، مریم موسیوند[۳]، سعید بشیریان[۴]، فرهاد فراهانی[۵]، سیدمحمد معصومی[۶]، مجیدبراتی[۷]، زهراقادری[۸]

[۱] عضو مرکز توسعه پژوهش بین رشته‌ای معارف اسلامی و علوم سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران
[۲] عضو مرکز توسعه پژوهش بین رشته‌ای معارف اسلامی و علوم سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران
[۳] دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، مربی و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
[۴] مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران
[۵] استاد گروه گوش و حلق و بینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی همدان ، همدان، ایران
[۶] عضو مرکز توسعه پژوهش بین رشته‌ای معارف اسلامی و علوم سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران
[۷] مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران
[۸] دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ علوم پزشکی، موسسه مطالعات تاریخ علوم پزشکی، طب اسلامی و مکمل، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

* **نویسنده مسئول:** بهروز شورچه، کارشناس مرکز توسعه پژوهش بین رشته‌ای معارف اسلامی و علوم سلامت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران.
ایمیل: shourcheh61@gmail.com

**تاریخ دریافت مقاله:** ۱۳۹۸/۰۸/۱۳
**تاریخ پذیرش مقاله:** ۱۳۹۸/۱۲/۱۲

تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی همدان محفوظ است.

## چکیده

**سابقه و هدف:** هدف این پژوهش تعیین و مقایسه تاثیر شیوه‌های آموزش حضوری و استادمحور (سنتی) با آموزش مجازی در میزان یادگیری درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی دانشجویان ابن‌سینا همدان است.

**مواد و روش‌ها:** این پژوهش از لحاظ ماهیت و هدف کاربردی و یک مطالعه نیمه تجربی بود. جامعه آماری ۳۰ نفر از دانشجویان دختر رشته پزشکی دانشگاه ابن سینا همدان بودند که در سال ۱۳۹۷درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی را انتخاب نمودند؛ این تعداد با روش تخصیص تصادفی ساده به دو گروه پانزده نفره جهت شرکت در فرآیند آموزش سنتی و آموزش مجازی جهت آموزش درس آشنایی با مبانی طب سنتی ایران تقسیم شدند. ملاک ارزیابی در بعد یادگیری درس نمره کسب شده در آزمون بود. و روایی پرسشنامه بررسی نگرش آنان نسبت به این دو شیوه آموزشی توسط اساتید و متخصصین در این زمینه و پایایی آن از طریق انجام مطالعه راهنما و محاسبه آلفای کرونباخ به تأیید رسید.

**یافته‌ها:** نتایج نشان داد که نمره آزمون علمی دانشجویان در درس مذکور، همبستگی اجتماعی و مدرس دوره در روش تدریس حضوری و استادمحور در وضعیت مناسب‌تری قرار داشته است. میانگین دیگر عناصر نظیر موفقیت، عاطفه منفی، خودانگیختگی در یادگیری، فرصت و حتی رضایت کلی در روش حضوری بیشتر از روش تدریس مجازی بوده است. یافته‌ها نشان دهنده آن است که در روش آموزش مجازی، میانگین همبستگی اجتماعی و رضایت دانشجویان از مدرس دوره از میانگین معیار کمتر بوده است.

**نتیجه‌گیری:** از دیدگاه دانشجویان حضور و تعامل با استاد یک رکن اساسی و مهم در روش‌های آموزشی و تدریس می‌باشد که این تعامل باعث جریان یافتن روابط و همبستگی اجتماعی بین دانشجو و استاد می‌شود. ضمن اینکه میانگین بالای نمرات آزمون در روش حضوری و نسبت به روش مجازی می‌تواند نمایانگر نقش مشترک استاد و دانشجو در یادگیری را نشان دهد.

**واژگان کلیدی:** تدریس حضوری و استادمحور؛ تدریس مجازی؛ یادگیری؛ دانشجویان؛ درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

## مقدمه

ارائه و آموزش دروس در دانشگاه‌ها اغلب به شیوه حضور استاد و دانشجو در کلاس درس انجام می‌پذیرد. این شیوه توجه خاصی به سرعت فراگیری دانشجو ندارد. معمولاً در کلاس افرادی هستند که سریع مطالب را فرا می‌گیرند، ولی برخی دانشجویان



[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

نیاز به زمان بیشتری برای مرور و فراگیری دارند که در سیستم سنتی هر دو گروه متضرر می‌شوند. این روش بیشتر مبتنی بر به خاطر سپردن مطالب درسی است و در آن کمتر به یادگیری واقعی توجه می‌شود [۱]. ارائه و آموزش دروس مرتبط با تاریخ پزشکی، طب سنتی و داروشناسی اسلامی نیز اغلب به روش کلاسی و استاد محور صورت می‌گیرد. دانشجویان در آموزش با این روش بجای تمرکز بر درک مفاهیم و بکارگیری آنها به حفظ مطالب پرداخته تنها دریافت کننده اطلاعات از جانب مدرس خواهند بود. از نگاه برخی، تدریس به شیوه سنتی برغم مرسوم بودن صرفاً یک رفع تکلیف بوده و بیشتر مطالب ارایه شده در مدت کوتاهی فراموش می‌شود [۲]. با گسترده شدن فناوری اطلاعات و نفوذ وسایل ارتباط جمعی از راه دور به عمق جامعه، ابزارها و روش‌های آموزش نیز متحول می‌شود، به طوری که با پیشرفت فناوری، استفاده از ابزارهای جدیدتر برای انتقال دانش مطرح شده است [۳]. با رشد روز افزون فناوری اطلاعات و ارتباطات، روش‌های سنتی آموزش پاسخگوی نیازهای آموزشی جوامع نیست [۴]. آثار رو به رشد و فزاینده فناوری بر همه جنبه‌های زندگی، از جمله در سطح آموزش، باعث شده است تا برای رشد و توسعه کشور تمرکز بر پیشرفت در حیطه آموزش عالی از طریق پذیرش نظام و فناوری‌های جدید آموزشی ضرورت یابد. بر این اساس و نیز نظر به ضرورت ایجاد روش مکمل آموزش مدتی است که زمینهٔ آموزش مجازی دروس عمومی و نظری از جمله تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی در دانشگاه‌ها فراهم شده است. اما از آنجا که شیوه آموزش مجازی هم دارای معایبی از جمله عدم امکان برقراری ارتباط موثر دوسویه و فعال بین استاد و دانشجو ، عدم امکان پاسخگویی به سوالات مطرح شده برای دانشجویان حین آموزش، عدم بهره‌مندی دانشجو از ظرفیت‌ها و جنبه‌های متفاوت رفتاری و حرکتی و عاطفی استاد در کنار فراگیر نبودن بسترهای بهرمندی از شبکه‌های مجازی و آموزش الکترونیک است استفاده از این شیوه نیز با سوال مواجه است. بر این اساس با توجه به نیازهای جامعه و انتظارات جدید از روش‌های آموزش مفاهیم تاریخی و تمدنی همچنین اهمیت دادن به وقت آزاد دانشجویان و استفاده از شیوه مجازی برای یادگیری در مکان‌هایی غیر از محیط آموزشی بدون حضور مدرس و تکرار در صورت نیاز، محقق درصدد تعیین و مقایسه تاثیر شیوه آموزش استاد محور - حضوری با آموزش مجازی بر یادگیری درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی بر دانشجویان دانشگاه ابن سینا همدان برآمده است.

## مواد و روش‌ها

این پژوهش از لحاظ ماهیت و هدف کاربردی و یک مطالعه نیمه تجربی است. روش اجرا به این صورت بود که ابتدا با هماهنگی گروه معارف اسلامی، جامعه پژوهش که یک کلاس ۳۰ نفره از دانشجویانی بود که درس تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی را انتخاب نموده بودند، به دو گروه ۱۵ نفره تقسیم شدند. یک گروه جهت حضور در کلاس درس استاد و گروه دیگر جهت ارجاع به سامانه آموزش مجازی دانشگاهیان به آدرس ec.nahad.ir. ارجاع داده شدند. لذا معیار ورود به مطالعه، اخذ درس تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی و معیار خروج گذراندن این واحد درسی و امتحان پایانی می باشد. به هر دو گروه سرفصل درس "آشنایی با اصول و مبانی طب سنتی ایران" ارائه گردید. به این روش که گروه اول با حضور در کلاس به مدت دو جلسه تحت تدریس و آموزش استاد قرار گرفت و در پایان درس استاد اقدام به برگزاری آزمون و ثبت نمرات مربوطه نمود. گروه دوم نیز ملزم به مراجعه به سامانه آموزش مجازی و طی مراحل آموزش همان سرفصل و اخذ گواهی اتمام دوره همراه با نمره مکتسبه شدند به طوری که امتحان پایانی ملاک میزان یادگیری بود. در قسمت دوم به منظور بررسی نگرش دانشجویان نسبت به آموزش استاد محور و آموزش مجازی، پرسشنامه‌ای محقق ساخته در اختیار هر دو گروه قرار گرفت که شامل اطلاعات دموگرافیک، مدت زمان تحصیل در دانشگاه، سوالاتی درباره آگاهی از کیفیت آموزش مجازی و آموزش استاد محور، و نیز سوالاتی درباره نگرش نسبت به این دو شیوه آموزش بود. روایی پرسشنامه‌ها با نظر اساتید و افراد متخصصان و مطالعه منابع علمی و پایایی آن با روش آزمون آلفای کرونباخ محاسبه گردید. ارزیابی نهایی هر دو گروه در آزمون سطح یادگیری و نگرش برعهده پژوهشگر بود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات و سنجش متغیرها در این مطالعه، پرسشنامه بود. مقایسه بین دو گروه آموزشی در سه بخش اطلاعات جمعیت-شناختی، ارزیابی اهداف آموزشی با استفاده از آزمون و نظرسنجی دانشجویان از شیوه های آموزشی با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته انجام شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط پانلی از متخصصان تأیید گردید. برای تأیید پایایی ابزار پژوهش نیز یک مطالعه راهنما توسط دانشجویان خارج از جامعه آماری و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ انجام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS22 انجام گرفت. آزمون‌های آماری مورد استفاده شامل آمار

**جدول ۱:** مقادیر آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

| متغیر | ابعاد | تعداد گویه | آلفای کرونباخ |
|---|---|---|---|
| سنجش نگرش | موفقیت | ۴ | ۰/۷۸ |
| | عاطفه منفی | ۵ | ۰/۸۱ |
| | مدرس دوره | ۵ | ۰/۸۹۸ |
| | خود انگیختی در یادگیری | ۵ | ۰/۸۹۷ |
| | فرصت | ۵ | ۰/۹۸ |
| | همبستگی اجتماعی | ۵ | ۰/۸۶۵ |
| | رضایت کلی | ۵ | ۰/۸۵۵ |

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب تغییرات، T-Test، One-way ANOVA) بود. از آزمون ضریب تغییرات برای رتبه‌بندی اهداف آموزشی و آزمون‌های T-Test و One-way ANOVA برای مقایسه میانگین میزان یادگیری گروه‌های مورد هدف استفاده گردید.

## یافته‌ها

جامعه هدف ۳۰ نفر از دانشجویان رشته پزشکی ورودی سال ۱۳۹۶ بودند که درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی را به عنوان یکی از واحدهای درسی، انتخاب کرده بودند. بر اساس جنسیت، همه دانشجویان دختر بودند که در آزمون پایان دوره شرکت کرده بودند؛ که میانگین نمرات دانشجویان براساس روش آموزش استادمحور ۱۲/۶۷ (با انحراف معیار ۲/۲۵) و میانگین نمرات دانشجویان بر اساس روش آموزش مجازی ۸/۸۷ (با انحراف معیار ۱/۴) بود. همچنین، سن آزمودنی ها ۲۰ سال بود.

جهت بررسی نگرش دانشجویان نسبت به این دو روش آموزشی از هفت مؤلفه موفقیت، عاطفه منفی، مدرس دوره، خودانگیختگی در یادگیری، فرصت، همبستگی اجتماعی و رضایت کلی استفاده گردید. یافته‌ها نشان داد که در مؤلفه موفقیت، اکثریت دانشجویان موافق بودند که در روش آموزشی حضوری- استادمحور احساس موفقیت داشتند (۹۳/۳ درصد)، از پس کارهای خود برمی‌آمدند (۸۶/۷ درصد)، در انجام تکالیف موفق بودند (۸۶/۷ درصد). در مؤلفه عاطفه منفی، اکثریت دانشجویان در روش آموزشی استادمحور احساس خوبی نداشتند (۸۰ درصد)، احساس تنهایی (۷۳/۳ درصد)، نگرانی (۸۶/۷ درصد) و احساس بی‌قراری (۶۰ درصد) می‌کردند و در طی کلاس عصبانی می‌شدند (۸۰ درصد). یکی دیگر از مؤلفه‌های مورد سنجش، مدرس دوره بود. یافته‌ها مشخص نمود که ۵۳/۳ درصد دانشجویان معتقد بودند که مدرس دوره برای آنها احترام قایل بود، در حل مسایل به آنها کمک می‌کرد (۶۰ درصد). ۶۶/۷ درصد دانشجویان معتقد بودند مدرس کلاس به پیام‌های آنها توجه می‌کرد، ۵۳/۳ درصد ابرزا داشتند که مدرس برخورد دوستانه‌ای با آن ها داشته است و اکثریت آنها (۶۶/۷ درصد) بیان داشتند که مدرس دوره به انجام کارهای دانشجویان کمک می‌کرد. در بین گویه‌های خودانگیختگی در یادگیری، اکثریت دانشجویان تمایل داشتند در طی کلاس فعالیت‌های بیشتری انجام دهند (۶۶/۷ درصد)، یادگیری برای آنها مانند یک سرگرمی بود (۶۶/۷ درصد)، از انجام فعالیت‌های کلاسی لذت می‌بردند (۸۰ درصد) و برای آنها جالب بود (۷۳/۳ درصد) و با انجام کارهای مختلف به سر شوق می‌آمدند (۵۷/۱ درصد). همچنین، در مؤلفه فرصت، اکثر دانشجویان موافق بودند که در کلاس آنچه را که نیاز داشتند، یاد گرفته بودند (۶۰ درصد) و انجام تکالیف آنها را برای موفقیت در کار آماده کرده بود (۷۳/۳ درصد). همبستگی اجتماعی یکی دیگر از مؤلفه‌های مورد بررسی بود که نتایج نشان داد اکثریت دانشجویان احساس خوبی نسبت به سایر یادگیرندگان (۸۶/۷ درصد) و در کنار آنها (۸۰ درصد) داشتند، مدرس و سایر همکلاسی‌ها به آنها اعتماد داشتند (۷۳/۳ درصد)، تعاملات دوستانه‌ای با سایر یادگیرندگان داشتند (۶۶/۷ درصد) و در تعامل با همکلاسی‌ها احساس آرامش می‌کردند (۷۱/۴ درصد). در نهایت، در رابطه با رضایت کلی از روش آموزشی استادمحور، اکثر دانشجویان حضور در کلاس درس را دوست داشتند (۶۶/۷ درصد) و تمایل داشتند مجدد در کلاس‌های مشابه شرکت کنند (۵۳/۳ درصد). همچنین، ۶۶/۷ درصد از دانشجویان در طول کلاس احساس شادمانی و ۵۳/۳ درصد آنها احساس غرور می‌کردند. (۷۳/۳ درصد) شرکت در کلاس درس را خوشایند توصیف نمودند.

در روش آموزش مجازی یافته‌ها بیانگر این بود که ۵۳/۳ درصد از دانشجویان موافق بودند که در این روش احساس موفقیت داشتند. (۶۶/۷ درصد) آنها از پس کارهای خود برمی‌آمدند. در مؤلفه عاطفه منفی ۴۰ درصد دانشجویان احساس خوبی نداشتند و ۴۶/۷ درصد احساس تنهایی داشتند و ۴۰ درصد احساس بی‌قراری می‌کردند. ۴۰ درصد در طی دوره عصبانی می‌شدند. همچنین، ۴۰ درصد از آنها مخالف این بودند که در طی دوره احساس نگرانی داشتند. یکی دیگر از مؤلفه‌های مورد سنجش، مدرس دوره آموزش مجازی بود. گویه های مذکور به مدرس دوره مانند کمک به حل مسائل، توجه به پیام‌ها، برخورد دوستانه و کمک به کارهای دانشجویان، به دلیل فقدان ارتباط دو سویه در شیوه آموزش مجازی فاقد پاسخ بودند. در بین گویه‌های خودانگیختگی در یادگیری، ۴۰ درصد دانشجویان تمایل نداشتند در طی کلاس فعالیت‌های بیشتری انجام دهند. اما ۴۶/۷ درصد آنها بیان داشتند که یادگیری برای آنها مانند یک سرگرمی بود. ۵۳/۳ درصد از انجام فعالیت‌های کلاسی لذت می‌بردند. برای ۶۰ درصد آنها جالب بود و ۶۰ درصد نیز گزارش دادند که از انجام کارهای مختلف به سر شوق می‌آمدند. همچنین در مؤلفه فرصت اکثر دانشجویان مخالف بودند که در طی دوره آنچه را که نیاز داشتند، یاد گرفته بودند (۶۶/۷ درصد). ۴۶/۷ آنها اظهار داشتند که انجام تکالیف طی دوره آنها را برای موفقیت در کار و دوره‌های بعدی (۵۳/۳ درصد) آماده کرده بود. همبستگی اجتماعی یکی دیگر از مؤلفه‌های مورد بررسی بود که نتایج نشان داد ۴۰ درصد دانشجویان احساس خوبی نسبت به سایر یادگیرندگان داشتند. اما ۴۰ درصد دانشجویان ابراز داشتند که در کنار سایر یادگیرندگان احساس خوبی نداشتند، همین تعداد هم معتقد بوده‌اند که مدرس و سایر هم‌دوره‌ای‌ها به آنها اعتماد نداشتند و در تعامل با همکلاسی‌ها احساس آرامش، شادمانی و غرور نمی-کردند. در نهایت، در رابطه با رضایت کلی، اکثر دانشجویان

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

**جدول ۲:** توزیع فراوانی مؤلفه‌های نگرش دانشجویان نسبت به روش آموزش (سنتی) استادمحور در درس تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی

| مؤلفه | گویه | کاملاً مخالف | | مخالف | | موافق | | کاملاً موافق | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | فراوانی | درصد | فراوانی | درصد | فراوانی | درصد | فراوانی | درصد |
| موفقیت | کلاسی که در آن شرکت داشتم جایی بود که احساس موفقیت داشتم. | ۰ | ۰ | ۱ | ۶/۷ | ۱۴ | ۹۳/۳ | ۰ | ۰ |
| | کلاسی که در آن شرکت داشتم جایی بود که در آنجا می‌دانستم چگونه از پس کارهایم برآیم. | ۰ | ۰ | ۱ | ۶/۷ | ۱۳ | ۸۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | کلاسی که در آن شرکت داشتم جایی بود که در انجام تکالیف‌اش موفق بودم. | ۰ | ۰ | ۱ | ۶/۷ | ۱۳ | ۸۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | کلاسی که در آن شرکت داشتم جایی بود که می‌توانستم از عهده کارهایم برآیم. | ۰ | ۰ | ۱ | ۶/۷ | ۱۲ | ۸۰ | ۲ | ۱۳/۳ |
| عاطفه منفی | کلاسی که در آن شرکت داشتم جایی بود که احساس خوبی نداشتم. | ۰ | ۰ | ۲ | ۱۳/۳ | ۱۲ | ۸۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | کلاسی که در آن شرکت داشتم جایی بود که احساس تنهایی می‌کردم. | ۱ | ۶/۷ | ۰ | ۰ | ۱۱ | ۷۳/۳ | ۳ | ۲۰ |
| | در طی کلاس احساس نگرانی به من دست داد. | ۰ | ۰ | ۱ | ۶/۷ | ۱۳ | ۸۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | در طی کلاس عصبانی می‌شدم. | ۰ | ۰ | ۰ | ۰ | ۱۲ | ۸۰ | ۳ | ۲۰ |
| | در طی کلاس احساس بی‌قراری می‌کردم. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۹ | ۶۰ | ۲ | ۱۳/۳ |
| مدرس دوره | مدرس کلاس برایم احترام قایل بود. | ۱ | ۶/۷ | ۰ | ۰ | ۸ | ۵۳/۳ | ۶ | ۴۰ |
| | مدرس کلاس در حل مسایل به من کمک می‌کرد. | ۱ | ۷/۶ | ۱ | ۷/۶ | ۹ | ۶۰ | ۴ | ۲۶/۷ |
| | مدرس کلاس به پیام‌های من توجه می‌کرد. | ۱ | ۶/۷ | ۱ | ۶/۷ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۳ | ۲۰ |
| | مدرس کلاس با من دوستانه برخورد می‌کرد. | ۱ | ۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ | ۸ | ۵۳/۳ | ۴ | ۲۶/۷ |
| | مدرس کلاس کمک می‌کرد تا کارهایم را به بهترین وجه انجام دهم. | ۱ | ۶/۷ | ۱ | ۶/۷ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۳ | ۲۰ |
| خودانگیختگی در یادگیری | دوست داشتم در طی کلاس فعالیت بیشتری می‌کردم. | ۱ | ۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | یادگیری برایم مثل یک سرگرمی بود. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | از کارهایی که در طول کلاس انجام می‌دادم، لذت می‌بردم. | ۰ | ۰ | ۲ | ۱۳/۳ | ۱۲ | ۸۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | کارهایی که انجام می‌دادم، جالب بود. | ۰ | ۰ | ۳ | ۲۰ | ۱۱ | ۷۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |
| | با انجام کارهای مربوط به این کلاس به‌سر شوق می‌آمدم. | ۰ | ۰ | ۵ | ۳۵/۷ | ۸ | ۵۷/۱ | ۱ | ۶/۷ |
| فرصت | در طی این کلاس هرچه یاد گرفتم، در آینده به‌دردم خواهم خورد. | ۲ | ۱۳/۳ | ۶ | ۴۰ | ۶ | ۴۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | در طی کلاس هرچه یاد گرفتم مفید بود. | ۲ | ۱۳/۳ | ۶ | ۴۰ | ۶ | ۴۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | در طی کلاس آنچه را که نیاز داشتم یاد می‌گرفتم. | ۰ | ۰ | ۵ | ۳۳/۳ | ۹ | ۶۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | چیزهایی که در آنجا یاد گرفتم مرا برای کلاس‌های بعدی آماده نمود. | ۰ | ۰ | ۷ | ۴۶/۷ | ۷ | ۴۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | انجام تکالیف طی کلاس مرا برای موفقیت در کارم آماده کرده است. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۱۱ | ۷۳/۳ | ۰ | ۰ |
| همبستگی اجتماعی | احساس خوبی نسبت به یادگیرندگان داشتم. | ۱ | ۶/۷ | ۰ | ۰ | ۱۳ | ۸۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | در کنار سایر یادگیرندگان احساس خوبی داشتم. | ۱ | ۶/۷ | ۱ | ۶/۷ | ۱۲ | ۸۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | مدرس و همکلاسی‌ها به من اعتماد داشتند. | ۱ | ۶/۷ | ۱ | ۶/۷ | ۱۱ | ۷۳/۳ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | تعاملات دوستانه‌ای با یادگیرندگان داشتم. | ۱ | ۶/۷ | ۱ | ۶/۷ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۳ | ۲۰ |
| | در تعامل با همکلاسی‌هایم احساس آرامش داشتم. | ۱ | ۷/۱ | ۰ | ۰ | ۱۰ | ۷۱/۴ | ۳ | ۲۱/۴ |
| رضایت کلی | واقعا آن را دوست داشتم. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | دوست دارم مجدد در کلاس‌های مشابه این شرکت کنم. | ۱ | ۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۸ | ۵۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |
| | در طول کلاس احساس شادمانی می‌کردم. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۱ | ۶/۷ |
| | از اینکه در کلاس حضور داشتم به‌نحوی احساس غرور می‌کردم. | ۰ | ۰ | ۶ | ۴۰ | ۸ | ۵۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |
| | شرکت در این کلاس برایم خوشایند بود. | ۰ | ۰ | ۳ | ۲۰ | ۱۱ | ۷۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

**جدول ۳:** توزیع فراوانی مؤلفه‌های نگرش دانشجویان نسبت به روش آموزش مجازی در درس تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی

| مؤلفه | گویه | کاملاً مخالف | | مخالف | | موافق | | کاملاً موافق | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | فراوانی | درصد | فراوانی | درصد | فراوانی | درصد | فراوانی | درصد |
| موفقیت | دوره آموزش الکترونیکی که در آن شرکت داشتم جایی بود که احساس موفقیت داشتم. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۸ | ۵۳/۳ | ۳ | ۲۰ |
| | دوره آموزش الکترونیکی که در آن شرکت داشتم جایی بود که در آنجا می‌دانستم چگونه از پس کارهایم برآیم. | ۰ | ۰ | ۳ | ۲۰ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | دوره آموزش الکترونیکی که در آن شرکت داشتم جایی بود که در انجام تکالیف‌اش موفق بودم. | ۰ | ۰ | ۳ | ۲۰ | ۸ | ۵۳/۳ | ۴ | ۲۶/۷ |
| | دوره آموزش الکترونیکی که در آن شرکت داشتم جایی بود که می‌توانستم از عهده کارهایم برآیم. | ۰ | ۰ | ۳ | ۲۰ | ۹ | ۶۰ | ۳ | ۲۰ |
| عاطفه منفی | دوره آموزش الکترونیکی که در آن شرکت داشتم جایی بود که احساس خوبی نداشتم. | ۰ | ۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۶ | ۴۰ | ۵ | ۳۳/۳ |
| | دوره آموزش الکترونیکی که در آن شرکت داشتم جایی بود که احساس تنهایی می‌کردم. | ۳ | ۲۰ | ۳ | ۲۰ | ۷ | ۴۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | در طی دوره احساس نگرانی به من دست داد. | ۰ | ۰ | ۶ | ۴۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ |
| | در طی دوره عصبانی می‌شدم. | ۱ | ۶/۷ | ۴ | ۲۶/۷ | ۴ | ۲۶/۷ | ۶ | ۴۰ |
| | در طی دوره احساس بی‌قراری می‌کردم. | ۱ | ۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۳ | ۲۰ | ۶ | ۴۰ |
| مدرس دوره | مدرس دوره برایم احترام قایل بود. | ۴ | ۲۶/۷ | ۴ | ۲۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ | ۵ | ۳۳/۳ |
| | مدرس دوره در حل مسایل به من کمک می‌کرد. | ۹ | ۶۴/۳ | ۴ | ۲۸/۶ | ۱ | ۷/۱ | ۰ | ۰ |
| | مدرس دوره به پیام‌های من توجه می‌کرد. | ۸ | ۵۳/۳ | ۶ | ۴۰ | ۱ | ۶/۷ | ۰ | ۰ |
| | مدرس دوره با من دوستانه برخورد می‌کرد. | ۷ | ۴۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۳ | ۲۰ | ۰ | ۰ |
| | مدرس دوره کمک می‌کرد تا کارهایم را به بهترین وجه انجام دهم. | ۷ | ۴۶/۷ | ۶ | ۴۰ | ۲ | ۱۳/۳ | ۰ | ۰ |
| خودانگیختگی در یادگیری | دوست داشتم در طی دوره فعالیت بیشتری می‌کردم. | ۳ | ۲۰ | ۶ | ۴۰ | ۵ | ۳۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |
| | یادگیری برایم مثل یک سرگرمی بود. | ۱ | ۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۷ | ۴۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | از کارهایی که در طول دوره انجام می‌دادم، لذت می‌بردم. | ۲ | ۱۳/۳ | ۳ | ۲۰ | ۸ | ۵۳/۳ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | کارهایی که انجام می‌دادم، جالب بود. | ۱ | ۶/۷ | ۴ | ۲۶/۷ | ۹ | ۶۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | با انجام کارهای مربوط به این کلاس به‌سر شوق می‌آمدم. | ۲ | ۱۳/۳ | ۴ | ۲۶/۷ | ۹ | ۶۰ | ۰ | ۰ |
| فرصت | در طی این دوره هرچه یاد گرفتم، در آینده به‌دردم خواهم خورد. | ۲ | ۱۳/۳ | ۱۰ | ۶۶/۷ | ۲ | ۱۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |
| | در طی دوره هرچه یاد گرفتم مفید بود. | ۲ | ۱۳/۳ | ۶ | ۴۰ | ۶ | ۴۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | در طی دوره آنچه را که نیاز داشتم یاد می‌گرفتم. | ۲ | ۱۳/۳ | ۶ | ۴۰ | ۶ | ۴۰ | ۱ | ۶/۷ |
| | چیزهایی که در آنجا یاد گرفتم مرا برای دوره‌های بعدی آماده نمود. | ۱ | ۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۸ | ۵۳/۳ | ۱ | ۶/۷ |
| | انجام تکالیف طی دوره مرا برای موفقیت در کارم آماده کرده است. | ۲ | ۱۳/۳ | ۶ | ۴۰ | ۷ | ۴۶/۷ | ۰ | ۰ |
| همبستگی اجتماعی | احساس خوبی نسبت به یادگیرندگان داشتم. | ۵ | ۳۳/۳ | ۴ | ۲۶/۷ | ۶ | ۴۰ | ۰ | ۰ |
| | در کنار سایر یادگیرندگان احساس خوبی داشتم. | ۶ | ۴۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۰ | ۰ |
| | مدرس و هم‌دوره‌ای‌ها به من اعتماد داشتند. | ۶ | ۴۰ | ۴ | ۲۶/۶ | ۵ | ۳۳/۳ | ۰ | ۰ |
| | تعاملات دوستانه‌ای با یادگیرندگان داشتم. | ۶ | ۴۰ | ۶ | ۴۰ | ۳ | ۲۰ | ۰ | ۰ |
| | در تعامل با هم‌دوره‌ای‌هایم احساس آرامش داشتم. | ۶ | ۴۰ | ۴ | ۲۶/۷ | ۵ | ۳۳/۳ | ۰ | ۰ |
| رضایت کلی | واقعا آن را دوست داشتم. | ۱ | ۶/۷ | ۶ | ۴۰ | ۶ | ۴۰ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | دوست دارم مجدد در دوره‌های مشابه این شرکت کنم. | ۰ | ۰ | ۵ | ۳۳/۳ | ۷ | ۴۶/۷ | ۳ | ۲۰ |
| | در طول دوره احساس شادمانی می‌کردم. | ۲ | ۱۳/۳ | ۴ | ۲۶/۷ | ۶ | ۴۰ | ۳ | ۲۰ |
| | از اینکه در دوره حضور داشتم به‌نحوی احساس غرور می‌کردم. | ۰ | ۰ | ۷ | ۴۶/۷ | ۶ | ۴۰ | ۲ | ۱۳/۳ |
| | شرکت در این دوره برایم خوشایند بود. | ۰ | ۰ | ۵ | ۳۳/۳ | ۷ | ۴۶/۷ | ۳ | ۲۰ |

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

**جدول ۴:** توصیف مؤلفه‌های نگرش دانشجویان نسبت به روش‌های آموزش استادمحور و مجازی

| روش آموزش | مؤلفه | دامنه | میانگین رتبه‌ای | انحراف معیار | ضریب تغییرات | رتبه |
|---|---|---|---|---|---|---|
| آموزش استادمحور | موفقیت | ۴-۱۶ | ۱۲ | ۱/۳۰ | ۰/۱۰۹ | ۱ |
| | عاطفه منفی | ۵-۲۰ | ۱۵/۰۶ | ۱/۹۴ | ۰/۱۲۹ | ۲ |
| | مدرس دوره | ۵-۲۰ | ۱۵/۳۳ | ۳/۷۷ | ۰/۲۴۶ | ۷ |
| | خودانگیختگی در یادگیری | ۵-۲۰ | ۱۴ | ۱/۸۸ | ۰/۱۳۴ | ۳ |
| | فرصت | ۵-۲۰ | ۱۲/۸۶ | ۲/۵۰ | ۰/۱۹۴ | ۵ |
| | همبستگی اجتماعی | ۵-۲۰ | ۱۴/۸۵ | ۳/۲۵ | ۰/۲۱۹ | ۶ |
| | رضایت کلی | ۵-۲۰ | ۱۳/۷۳ | ۲/۳۱ | ۰/۱۶۸ | ۴ |
| آموزش مجازی | موفقیت | ۴-۱۶ | ۱۱/۹۳ | ۲/۴۶ | ۰/۲۰۶ | ۱ |
| | عاطفه منفی | ۵-۲۰ | ۱۴/۴۶ | ۳/۹۶ | ۰/۲۷۳ | ۳ |
| | مدرس دوره | ۵-۲۰ | ۹/۰۷ | ۳/۴۵ | ۰/۳۸۰ | ۶ |
| | خودانگیختگی در یادگیری | ۵-۲۰ | ۱۲/۷۳ | ۳/۷۱ | ۰/۲۹۱ | ۴ |
| | فرصت | ۵-۲۰ | ۱۱/۸۶ | ۳/۵۶ | ۰/۳۰۰ | ۵ |
| | همبستگی اجتماعی | ۵-۲۰ | ۹/۶۶ | ۴/۱۳ | ۰/۴۲۷ | ۷ |
| | رضایت کلی | ۵-۲۰ | ۱۳/۶۶ | ۳/۳۷ | ۰/۲۴۶ | ۲ |

**جدول ۵:** مقایسه میانگین مؤلفه‌های نگرش نسبت به روش آموزشی استادمحور با حد مطلوب

| ابعاد | میانگین مقیاس | میانگین نمونه | انحراف معیار | T | Sig | فاصله اطمینان |
|---|---|---|---|---|---|---|
| موفقیت | ۱۰ | ۱۲ | ۱/۳۰ | ۵/۹۱ | ۰/۰۰۰ | ۱/۲۷ ،۲/۷۲ |
| عاطفه منفی | ۱۲/۵ | ۱۵/۰۶ | ۱/۹۴ | ۵/۱۱ | ۰/۰۰۰ | ۱/۴۸ ،۳/۶۴ |
| مدرس دوره | ۱۲/۵ | ۱۵/۳۳ | ۳/۷۷ | ۲/۹۰ | ۰/۰۱۱ | ۰/۷۴ ،۴/۹۲ |
| خودانگیختگی در یادگیری | ۱۲/۵ | ۱۴ | ۱/۸۸ | ۲/۹۸ | ۰/۰۱۱ | ۰/۴۱ ،۲/۵۸ |
| فرصت | ۱۲/۵ | ۱۲/۸۶ | ۲/۵۰ | ۰/۵۶ | ۰/۵۸۰ | -۱/۰۱ ،۱/۷۵ |
| همبستگی اجتماعی | ۱۲/۵ | ۱۴/۸۵ | ۳/۲۵ | ۲/۷۱ | ۰/۰۱۸ | ۰/۴۷ ،۴/۲۳ |
| رضایت کلی | ۱۲/۵ | ۱۳/۷۳ | ۲/۳۱ | ۲/۰۶ | ۰/۰۵۸ | -۰/۰۴ ،۲/۵۱ |

**جدول ۶:** مقایسه میانگین مؤلفه‌های نگرش نسبت به روش آموزش مجازی با حد مطلوب

| ابعاد | میانگین مقیاس | میانگین نمونه | انحراف معیار | T | Sig | فاصله اطمینان |
|---|---|---|---|---|---|---|
| موفقیت | ۱۰ | ۱۱/۹۳ | ۲/۴۶ | ۳/۰۴ | ۰/۰۰۹ | ۰/۵۶ ،۳/۲۹ |
| عاطفه منفی | ۱۲/۵ | ۱۴/۴۶ | ۳/۹۶ | ۱/۹۲ | ۰/۰۷۵ | -۰/۲۲ ،۴/۱۶ |
| مدرس دوره | ۱۲/۵ | ۹/۰۷ | ۳/۴۵ | -۳/۷۱ | ۰/۰۰۳ | -۵/۴۲ ،-۱/۴۳ |
| خودانگیختگی در یادگیری | ۱۲/۵ | ۱۲/۷۳ | ۳/۷۱ | ۰/۲۴ | ۰/۸۱۱ | -۱/۸۲ ،۲/۲۸ |
| فرصت | ۱۲/۵ | ۱۱/۸۶ | ۳/۵۶ | -۰/۶۸ | ۰/۵۰۲ | -۲/۶۰ ،۱/۳۳ |
| همبستگی اجتماعی | ۱۲/۵ | ۹/۶۶ | ۴/۱۳ | -۲/۶۵ | ۰/۰۱۹ | -۵/۱۲ ،-۰/۵۴ |
| رضایت کلی | ۱۲/۵ | ۱۳/۶۶ | ۳/۳۷ | ۱/۳۳ | ۰/۲۰۲ | -۰/۷۰ ،۳/۰۳ |

تمایل نداشتند مجدد در دوره‌های آموزش مجازی مشابه شرکت کنند (۵۳/۳ درصد).

## بحث

مهمترین رکن توسعه در ابعاد فردی، سازمانی و اجتماعی آموزش است که سازندگی، بهبود و تعالی را به دنبال دارد. نتیجهٔ آموزش ارتقاء سطح بینش و مهارت افراد برای اجرای وظایف محوله و در نهایت دستیابی به هدف‌های سازمان و جامعه است.

پژوهش‌های فراوانی در خصوص آموزش الکترونیکی و مجازی و مقایسه آن با روش‌های سنتی انجام شده است. در برخی از این پژوهش‌ها، برآیندهای یادگیری در هر دو شیوه یکسان بوده است. در برخی دیگر، یکی از روش‌های مجازی یا سنتی مؤثرتر از روش دیگر بوده است [۵]. تحقیقات حاکی از آن است که آموزش‌های مجازی، در صورت تدوین مناسب محتوا و ارزشیابی صحیح، یک سیستم موفق و کارآمد است و بکارگیری آن در نظام آموزشی توصیه شده است [۶]. برخی محققان نیز در پژوهش‌های خود به این نکته دست یافته‌اند که

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

**جدول ۷:** مقایسه میانگین مؤلفه‌های نگرش دانشجویان و نمره آزمون آنها در دو روش آموزش مجازی و استادمحور

| مؤلفه | روش آموزش | میانگین نمونه | انحراف معیار | t | Sig |
|---|---|---|---|---|---|
| نمره آزمون | استادمحور | ۱۲/۶۷ | ۲/۲۵ | ۵/۵۳ | ۰/۰۰۰ |
| | مجازی | ۸/۸۷ | ۱/۴۰ | | |
| موفقیت | استادمحور | ۱۲ | ۱/۳۰ | ۰/۰۹ | ۰/۹۲۷ |
| | مجازی | ۱۱/۹۳ | ۲/۴۶ | | |
| عاطفه منفی | استادمحور | ۱۵/۰۶ | ۱/۹۴ | ۰/۵۲۷ | ۰/۶۰۳ |
| | مجازی | ۱۴/۴۶ | ۳/۹۶ | | |
| مدرس دوره | استادمحور | ۱۵/۳۳ | ۳/۷۷ | ۴/۶۵ | ۰/۰۰۰ |
| | مجازی | ۹/۰۷ | ۳/۴۵ | | |
| خودانگیختگی در یادگیری | استادمحور | ۱۴ | ۱/۸۸ | ۱/۱۴ | ۰/۲۶۲ |
| | مجازی | ۱۲/۷۳ | ۳/۷۱ | | |
| فرصت | استادمحور | ۱۲/۸۶ | ۲/۵۰ | ۰/۸۸ | ۰/۳۸۱ |
| | مجازی | ۱۱/۸۶ | ۳/۵۶ | | |
| همبستگی اجتماعی | استادمحور | ۱۴/۸۵ | ۳/۲۵ | ۳/۷۳ | ۰/۰۰۱ |
| | مجازی | ۹/۶۶ | ۴/۱۳ | | |
| رضایت کلی | استادمحور | ۱۳/۷۳ | ۲/۳۱ | ۰/۰۶ | ۰/۹۵۰ |
| | مجازی | ۱۳/۶۶ | ۳/۳۷ | | |

روش‌های آموزشی سنتی نظیر استادمحور باعث یادگیری انفعالی دانشجویان می‌شود و به تفاوت‌های فردی و نیازهای فراگیران توجهی ندارد. همچنین، این روش‌ها به مشکل‌گشایی، تفکر خلاق و سایر مهارت‌های شناختی سطح بالا توجه نمی‌کند و بطور معمول اثربخش نمی‌باشند [۷].

زراعتی و همکاران (۱۳۹۴) به مقایسه تأثیر دو روش آموزش سخنرانی و مبتنی بر شبکه بر ارتقای عملکرد تحصیلی دانشجویان پرداختند. آنها به این نکته دست یافتند که آموزش مجازی از نظر دستیابی به اهداف آموزشی، محتوی، شیوه، توالی و نوع مطلب و آزمون مطلوب بوده است. اما، آنها به این نتیجه رسیدند که دو روش آموزش مجازی و سنتی بر میزان یادگیری دانشجویان تأثیر یکسانی داشته است [۸].

نتایج پژوهش در بخش کیفی نشان می‌دهد متخصصان در خصوص روش‌های تدریس بر سه مقولهٔ کاربرد روش تدریس فعال، روش‌های تدریس خلاق و مشارکتی تاکید کرده‌اند. متخصصان در خصوص ویژگی اساتید، بر چهار مقوله‌ی ، هماهنگ بودن دانش اساتید با دانش روز، دارا بودن تفکر انتقادی، خلاق بودن و آشنا بودن اساتید با شخصیت منحصر به فرد فراگیران تاکید نموده‌اند.

نوروزی و همکاران (۱۳۹۲) دریافتند از آنجا که کاربرد تکنولوژی در آموزش، نقش کلیدی در افزایش کیفیت آموزش ایفا می‌کند، بر یافتن روش‌های آموزشی برتر و بهبود تجهیزات و مواد آموزشی تاکید گردند [۹]. Kizouri و صادق پور (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان مقایسه تاثیر شیوه های آموزشی سنتی، الکترونیکی و الکترونیکی- سنتی بر یادگیری درس داروشناسی در دانشجویان پرستاری قصد داشتند در جهت تحول آموزش گام بردارند. در این مطالعه بر اساس مقایسه میانگین نمرات آزمون پایان دوره تفاوت معناداری بین سه روش آموزشی مشاهده کردند و مشخص شد که روش آموزش الکترونیکی- سنتی در افزایش نمره دانشجویان موفق بوده است. محققین دریافته‌اند که روش آموزش الکترونیکی- سنتی می تواند روش جایگزینی در آموزش درس داروشناسی دانشکده‌های پرستاری استفاده شود [۱۰].

ذوالفقاری و همکاران (۱۳۸۷) در یک مطالعه توصیفی- مقایسه ای، میزان رضایتمندی دانشجویان و اساتید دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران را از طراحی و بکارگیری نظام آموزش الکترونیکی ترکیبی تعیین نمودند. به این نتیجه رسیدند که سیستم آموزش الکترونیکی ترکیبی با امکان انعطاف پذیری در یادگیری و با قابلیت بهره‌گیری از مزایای هر دو روش آموزش حضوری و الکترونیکی رضایت مدرسین و دانشجویان را در پی داشته و پیشنهاد نمود که به عنوان یک روش ارائه آموزش مؤثر در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور مورد توجه قرار گیرد. ضمن آن که باید به جنبه‌های افزایش تعامل و روش‌های ایجاد انگیزه در آموزش الکترونیکی ترکیبی توجه بیشتری گردد [۱۱].

راکول و همکاران (۲۰۰۰) طی یک تحقیق و بر اساس نظرات ۲۰۷ نفر از اساتید هیات علمی و ۳۰ نفر از روسای دو دانشکده مختلف نشان دادند که تنها ۲۶ درصد اساتید از جزیئات راهکارها و شیوه های آموزش الکترونیکی در کنار فرآیند تدریس خودآگاه اند و تابحال از آن استفاده کرده اند. در حالی که تنها حدود ۴۰ درصد اساتید شرکت کننده در پژوهش معتقد بودند که به کارگیری روش ها و راهکارهای آموزشی

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

الکترونیکی کیفیت آموزش را ارتقا می دهد و منجر به یادگیری بهتر دانشجویان می شود [۱۲].

نتایج مطالعه Koch و همکاران (۲۰۰۵) نشان از ارتقای آگاهی فراگیران توسط دو روش آموزشی مبتنی بر Web و سنتی بوده است. مطالعه فردریکسن و همکاران در سال ۲۰۰۷ نشان داده است که ۹۴ درصد فراگیرانی که درس را به روش الکترونیکی گذرانده بودند، اعتقاد داشتند که یادگیری آنها به همان اندازه و یا بیشتر از یادگیری در کلاس درس سنتی بوده است [۱۳].

در این پژوهش به منظور دستیابی به روش برتر آموزش درس تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، نگرش دانشجویان نسبت به این دو روش آموزشی در هفت مؤلفه موفقیت، عاطفه منفی، مدرس دوره، خودانگیختگی در یادگیری، فرصت، همبستگی اجتماعی و رضایت کلی مورد بررسی قرار گرفت که در ذیل به آنان اشاره می شود.

برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های نگرش دانشجویان نسبت به روش‌های آموزش استادمحور و مجازی از آزمون ضریب تغییرات استفاده گردید. یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های نگرش دانشجویان در روش آموزش استادمحور نشان داد که از بین هفت مؤلفه، عامل‌های موفقیت، عاطفه منفی و خودانگیختگی در یادگیری به ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۱۰۹، ۰/۱۲۹ و ۰/۱۳۴ رتبه‌های اول تا سوم را کسب کرده‌اند. دو مؤلفه همبستگی اجتماعی و مدرس دوره نیز به ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۲۱۹ و ۰/۲۴۶ در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. همچنین، بررسی مؤلفه‌های هفتگانه در روش آموزش مجازی نیز مشخص کرد که مؤلفه‌های موفقیت، رضایت کلی و عاطفه منفی به ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۲۰۶، ۰/۲۴۶ و ۰/۲۷۳ رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، دو مؤلفه مدرس دوره و همبستگی اجتماعی نیز به ترتیب با ضریب تغییرات ۰/۳۸۰ و ۰/۴۲۷ در رتبه‌های آخر جای گرفتند.

با توجه به اینکه از دو روش آموزش مجزا (استادمحور و مجازی) در بین دو گروه از دانشجویان به صورت مستقل استفاده گردید، به مقایسه وضعیت مؤلفه‌های هفت‌گانه و نمره آزمون آنها در بین دو گروه پرداخته شد. بدین منظور از آزمون t مستقل استفاده گردید.

یافته‌ها نشان داد که از بین هفت مؤلفه مورد بررسی، فقط میانگین دو مؤلفه مدرس دوره و همبستگی اجتماعی تفاوت معنی‌داری در بین دو گروه وجود داشت. به طور جزئی می‌توان بیان داشت که میانگین مؤلفه‌های مدرس دوره و همبستگی اجتماعی در روش آموزش استادمحور بیشتر از روش آموزش مجازی بوده است. اما، در بین سایر مؤلفه‌ها تفاوت معنی‌داری براساس دو روش آموزش مشاهده نشد. این درحالی است که پس از گذراندن درس مربوط از هر دو گروه دانشجویان آزمون پایانی گرفته شد. نمره آزمون پایانی دانشجویانی که از طریق روش آموزش استادمحور درس تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی را گذرانده بودند، بیشتر از نمره آزمون دانشجویانی بود که با شیوهٔ مجازی آموزش دیده بودند.

## نتیجه‌گیری

یافته‌ها مشخص نمود که نمره دانشجویان در آزمون درس، همبستگی اجتماعی و مدرس دوره در روش تدریس حضوری-استادمحور در وضعیت مناسب‌تری قرار داشته است. هرچند سایر عناصر مورد مقایسه معنی‌دار نشده بود، اما میانگین عناصر در روش تدریس استادمحور (نظیر موفقیت، عاطفه منفی، خودانگیختگی در یادگیری، فرصت و حتی رضایت کلی) بیشتر از روش تدریس مجازی بوده است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که برای آموزش درس تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی روش تدریس استادمحور در مقایسه با روش تدریس مجازی روش مناسب‌تری به‌حساب می‌آید. می‌توان چنین استدلال نمود که در روش استادمحور تعامل چهره‌به‌چهره بیشتری میان دانشجویان و استاد وجود دارد و این تعامل روابط اجتماعی بین آن‌ها را تقویت می‌نماید؛ بنابراین، احتمال موفقیت و کسب نمرات بهتر توسط دانشجویان بیشتر می‌شود و بالطبع دانشجویان از نحوه تدریس و استاد مربوطه رضایت بیشتری خواهند داشت و در انتخاب خود برای روش آموزش، شیوه استادمحور را برمی‌گزینند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه دانشجویان حضور و تعامل با استاد یک رکن اساسی و مهم در روش‌های آموزش و تدریس می‌باشد که این تعامل باعث جریان یافتن روابط و همبستگی اجتماعی بین دانشجویان و استاد خواهد شد. لذا، طراحان آموزشی و متخصصان برنامه درسی می‌توانند بر اساس ویژگی مؤلفه‌های برنامه درسی مجازی، به بازنگری در طرح برنامه درسی دوره‌های آموزش مجازی علوم پزشکی بپردازند.

## تشکر و قدردانی

این طرح مصوب مرکز توسعه پژوهش بین رشته معارف اسلامی و علوم سلامت دانشگاه علوم پزشکی همدان به شماره ۹۷۰۹۰۶۵۲۴۱ می باشد. لذا نویسندگان برخود لازم می‌دانند از این مرکز و از حمایت‌های معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه و دانشجویان شرکت کننده در طرح، قدردانی نمایند.

## تضاد منافع

این مطالعه برای نویسندگان هیچگونه تضاد منافعی نداشته است.

## ملاحظات اخلاقی

حفظ مشخصات فردی و تحصیلی شرکت کنندگان در طرح از ملاحظات اخلاقی است که مورد توجه قرار گرفته است.

[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]

## سهم نویسندگان

بهروز شورچه، طرح ایده، تهیه پروپوزال، استخراج مقاله، منصور حیدری، تهیه پرسشنامه، برگزاری آزمون، جمع آوری داده، مریم موسیوند، تحلیل آماری، سعید بشیریان، مشاوره تحقیقاتی، فرهاد فراهانی، مشاوره آموزشی، محمد معصومی، مشاوره، مجید براتی، مشاوره و زهرا قادری، تهیه پروپوزال، جمع آوری داده.


## حمایت مالی

این طرح با شماره ۹۷۰۹۰۶۵۲۴۱در شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی همدان به تصویب رسیده، و با حمایت مالی معاونت تحقیقات و فنآوری دانشگاه علوم پزشکی همدان، مرکز توسعه پژوهش بین رشته ای معارف اسلامی و علوم سلامت انجام شده است.


## REFERENCES


1. Nourian, Azin, Nourian, Ahmadi A, Arezoo, Baghban A, et al. Comparison of two traditional and virtual teaching methods in teaching a theoretical Community Dentistry Course for general doctoral students of Shahid Beheshti Dental School in academic year 2010-2011. Journal of Shahid Beheshti University of Medical Sciences Dental School. 2012; 30 (3): 83-174.(InPersian)
2. Abedini Z, Akhondzadeh K, tehran H. Abedini Z, Akhondzadeh K, tehran HA. Student experiences from combination of problem based learning and work in small group: a qualitative study. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences. 2010; 17(3):8-18.
3. Akhondzadeh K, Khoshnevisan, Biralvand, Akram. Comparison of the effect of two methods of virtual and traditional education on learning the course "Introduction to dental equipment and supplies and their maintenance" of general doctoral students of Shahid Beheshti Dental School. Journal of Razi Medical Sciences. 2016; 23 (143): 63-70.
4. Pour p, Ataei, Negar. Comparison of problem-based teaching method with master-centered method in teaching Metabolism Biochemistry. Iranian journal of education in Medical Sciences. 2012; 11 (9): 25-1318.
5. Khatoni, Ali Reza, Nayeri, Nahid, Ahmadi, Fazlollah, et al. Comparison of the effect of two methods of virtual and traditional education on E-Learning and traditional education on the nurses' knowledge about Avian Influenza. Iranian journal of education in Medical Sciences. 2011; 11 (2): 8-140.
6. Mohsen Az, Amin San, Simin K, Iraj Sh, Abolfazl F, Elahe Az. Investigation and comparison of virtual and traditional teaching methods in practical skills of paramedical technicians in pre-hospital emergency.
7. Gaengler P, De Vries J, Akota L, Balciuniene I, Berthold P, Gajewska M, et al. 1.1 Student selection and the influence of their clinical and academic environment on learning. European Journal of Dental Education. 2002;6:8-26.
8. Mohsen Z, Mehdi ZP, Elah AN. Comparison of the effect of two lecture-based and network-based teaching methods on improving students' academic performance, Mazandaran University of Medical Sciences.
9. Mohammad NH, Farkhondeh R, Hossein KM. Comparison of the effect of education through video and show by the instructor on learning practical skills of nursing students.
10. Kizouri, Pour p. Comparison of the effect of traditional, electronic, and electronic-traditional teaching methods on learning Pharmacology course in nursing students. Scientific-research journal of Sabzevar University of Medical Sciences. 2017; 24 (2): 3-127.
11. Zolfaghari M, Mehrdad N, Parsa Yekta Z, Salmani Barugh N, Bahrani N. The effect of lecture and e-learning methods on learning mother and child health course in nursing students. Iranian journal of medical education. 2007;7(1):31-9.
12. Rockwell SK, Schauer J, Fritz S, Marx DB. Faculty education, assistance and support needed to deliver education via distance. 2000.
13. Koch S, Townsend C, Dooley K. A case study comparison between web-based and traditional graduate level academic leadership instruction. Journal of agricultural education. 2005;46(4):72.


[ Downloaded from psj.umsha.ac.ir on 2026-11-24 ]

[ DOI: 10.52547/psj.18.2.97 ]